

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 22 mars 2023

Mål nr

B 5666-22

PARTER

Klagande

AW

Ombud och offentlig försvarare: Advokat GY

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Medhjälp till rån

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2022-08-05 i mål B 7365-22

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på så sätt att påföljden bestäms till fängelse i ett år.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande.

GY ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av AW i Högsta domstolen med 10 815 kr. Av beloppet avser 8 652 kr arbete och 2 163 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

AW har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom från åtalet.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 8.

DOMSKÄL**Bakgrund**

1. AW och AF var vänner. Den 6 januari 2022 träffade de DR på en bar i Södertälje. AW hjälpte DR att boka rum på ett hotell och det bestämdes att AW och AF senare skulle skjutsa DR till hotellet.
2. AW och AF lämnade baren men kom senare tillbaka. De färdades då i en skåpbil tillsammans med ytterligare en person. De hämtade DR vid baren och han satte sig i bilens lastutrymme. AF körde skåpbilen medan AW och den tredje personen satt på passagerarplatserna i förarhytten.

3. AW och AF återvände till baren efter det att de hade lämnat DR i Linanäs, strax norr om Södertälje. DR knackade senare på hos en för honom okänd person och bad att bli hemskjutsad. DR var då blodig och saknade skor.
4. Såvitt nu är av intresse åtalades AW tillsammans med AF och den tredje personen för rån eller, i andra hand, medhjälp till rån, riktat mot DR. När det gäller andrahandsyrkandet påstod åklagaren att AW hade främjat rånet genom att, införstådd med vad som skulle komma att ske, närvara under gärningen och förstärka det numerära överläget samt styrka de övriga i deras uppsåt.
5. Tingsrätten och hovrätten har dömt AF för rån. Domstolarna har funnit det utrett att skåpbilen stannade någonstans i Linanäs, att samtliga gick ur bilen, att AF därefter utsatte DR för upprepat trubbigt våld, riktat mot bl.a. huvudet och nedre delen av buken, samt att AF tillgrep DRs skor.
6. När det gäller AW fann tingsrätten att det inte var ställt utom rimligt tvivel att han tillsammans och i samförstånd med AF hade rånat eller misshandlat DR. Tingsrätten ansåg vidare att det inte fanns någon bevisning om att AW hade deltagit i rånet eller misshandeln som medhjälpare. Han frikändes därför.
7. Hovrätten har ansett att det inte är bevisat att AW utövade något våld mot DR eller tillgrep något från honom. Hovrätten har emellertid funnit att det är ställt utom rimligt tvivel att AW, införstådd med vad som skulle hända, närvarade under gärningen från det att bilen kördes mot Linanäs, att han där klev ut ur bilen och närvarade under rånet samt att han i övrigt agerade på det sätt som framgår av gärningsbeskrivningen avseende medhjälp till rån. Enligt

hovrätten måste AW ha insett att han därigenom styrkte AF i dennes uppsåt att råna DR. Hovrätten har därför dömt AW för medhjälp till rån och bestämt påföljden till fängelse i ett år och tre månader.

Prövningstillståndet och frågan i Högsta domstolen

8. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd med utgångspunkt i det som hovrätten funnit utrett, innefattande att AW redan före bilfärden var införstådd med vad som skulle ske och att han närvarade under rånet.

9. Frågan i Högsta domstolen är om AW därigenom har gjort sig skyldig till medhjälp till rån.

Medhjälp till brott

10. Det är inte bara den som har utfört en gärning som kan dömas till ansvar utan även annan som har främjat gärningen med råd eller dåd. Den som inte är att anse som gärningsman döms för anstiftan av brottet om han eller hon har förmått någon att utföra gärningen och annars för medhjälp till brottet. Varje medverkande bedöms efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger henne eller honom till last. (Se 23 kap. 4 § brottsbalken.)

11. Straffansvar för medhjälp förutsätter alltså att medhjälparen främjat gärningen. Det krävs dock inte att medhjälparens gärning har varit en avgörande orsak till den brottsliga effekten. Det räcker att hans eller hennes gärning har övat inflytande på händelseutvecklingen och att detta åtminstone till någon del kan sägas ha skett i brottsfrämjande riktning. En gärning som varken fysiskt eller psykiskt har bidragit till huvudgärningen är däremot inte att anse som medhjälp. (Jfr SOU 1944:69 s. 91.)

12. Högsta domstolen har i rättsfallet ”Företagsboten och fängelsestraffet” NJA 2012 s. 826 konstaterat att främjandebegreppet är tämligen vidsträckt, men samtidigt uttalat att det inte i alla delar är klart vad som krävs för att det

ska vara fråga om ett främjande (se p. 16–18 i rättsfallet och där gjorda hänvisningar).

13. Eftersom det inte finns någon allmän skyldighet att ingripa mot annans brottslighet står det emellertid klart att det för straffansvar normalt krävs något mer än att en person har befunnit sig på platsen för ett brott. Den som endast passivt har iakttagit att någon annan har begått ett brott kan i regel inte anses ha utfört en handling som övat inflytande på händelseutvecklingen, även om han eller hon har haft en positiv inställning till brottet. För medhjälpsansvar krävs att personen därutöver har gjort något som visar att han eller hon solidariserat sig med gärningsmannens agerande samt att gärningsmannen har uppfattat vad personen har gjort och därmed har stärkts i sitt uppsåt. (Se dock 23 kap. 6 § brottsbalken angående straffansvar i vissa fall för den som underlåter att avslöja eller förhindra vissa brott. Se också bl.a. ”Lägenhetsförvaringen” NJA 2003 s. 473 när det gäller skyldighet för den som intar en garantställning att avvärja annans brott.)

14. Det är inte möjligt att närmare ange i vilka fall och under vilka förutsättningar ett handlande i situationer av detta slag innebär ett psykiskt främjande av annans gärning. Detta är något som får bedömas med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Det innebär bl.a. att det kan finnas anledning att bedöma den eller de handlingar som utförs i ljuset av den relation som personen har till gärningsmannen samt att det bör beaktas inte enbart hur personen agerar på brottsplatsen utan också vad som har skett dessförinnan. Den som på något sätt har närvarat vid diskussionerna om att ett brott ska utföras och, med insikt om vad som ska ske, följer med gärningsmannen och närvarar då denne utför brottet måste ofta genom sitt handlande anses ha stärkt gärningsmannen i hans eller hennes uppsåt.

15. För ansvar krävs det inte att den medverkande själv gör bedömningen att han eller hon stärker gärningsmannen i dennes uppsåt eller på annat sätt främjar brottet. Det är normalt tillräckligt att den medverkandes uppsåt täcker de faktiska omständigheter som domstolen lägger till grund för bedömningen att det är fråga om ett främjande.

Bedömningen i detta fall

16. Såsom prövningstillståndet är utformat har Högsta domstolen att utgå från att AW redan före bilfärden var införstådd med vad som skulle ske och att han närvarade under rånet (se p. 8).

17. AW och AF var vänner och umgicks under den i målet aktuella tiden, från det att de träffade DR till och med den tidpunkt då rånet utfördes. Även om AW inte deltagit i planeringen av brottet följde han – medveten om att DR skulle rånas – med AF till brottsplatsen, gick där ur bilen och närvarade när rånet utfördes.

18. AW har genom de åtgärder han vidtagit solidariserat sig med AFs brottsplan, något som AF måste ha uppfattat. AW har därigenom stärkt AF i dennes uppsåt att råna DR. AW har således främjat rånet. Han var medveten om de omständigheter som domstolen nu lägger till grund för bedömningen att hans gärning innefattade ett främjande. Han ska därför dömas för medhjälp till rån.

19. Det rån som AW har medverkat till är förhållandevis allvarligt. Han har visserligen medverkat i mindre mån än AF, men förhållandena är inte sådana att det finns anledning att döma till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet (jfr 23 kap. 5 § brottsbalken). Med hänsyn till

omfattningen av hans medverkan uppgår straffvärdet till fängelse i ett år.

Någon annan påföljd än fängelse kan inte komma i fråga. Hovrättens dom ska därför ändras endast på så sätt att AW döms till fängelse i ett år.

I avgörandet har deltagit justitieråden Sten Andersson, Stefan Johansson (referent), Petter Asp, Cecilia Renfors och Christine Lager
Föredragande har varit justitiesekreteraren Dennis Andreev